

כי הוא לבדו משביע ומשפיע לכל חי רצון לפי שאינו חסר כלום, מה שאין כן בשאר הנותנים כדלעיל. וכן אפילו ממון שכבר נתייאשו ממנו הבעלים יש להתרחק ממנו אחר שאינם נותנים אותו ברצון טוב, שכן אברהם לא רצה להנות משלל סדום אף על גב שכבר נתייאשו ממנו הבעלים. וכל זה כדי שלא יאמר "אני העשרתי את אבר(ה)ם" (שם, כג), כלומר לא היה מקום לברכותיו של אברהם לבא רק ליקח ממנו וליתן לו, ולכך לא רצה להיות זוכה במקום שחב לאחרים. אבל (משלי י, כב) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה, לשום אדם, וכל מי שמקים את העני ומחזיק בידו מביא גם כן תקומה לעצמו שנאמר (דברים כב, ד) "הקם תקים עמו", וכן (שמות כג, ה) "עזב תעזוב עמו". ואפשר שהוא גם כן רמז לסוכת דוד הנופלת (עמוס ט, יא), שתקים בשכר הצדקה.

פרק ששי

לָהִיּוֹת מוֹעֲדֵי ה' מְכַלֵּל תַּעֲנוּגֵי הָאָדָם וּפְרִנְסָתוֹ, אֶזְכִּיר כֹּאֵן אִיזָהוּ חִידוּשִׁים בַּעֲנִינֵי הַמוֹעֲדִים. וְכִבֵּר כִּתְּבָתִּי (ספר זכיות פרק ג) שֶׁרְבוּתִינוּ זְכוּרֹנָם לְבִרְכָּהּ חִבְרוּ לָנוּ סֹדֵר הַמוֹעֵד כְּדֵי לַעֲקֹר מִלְּבָנוּ עֲנִינֵי הוֹבְרֵי הַשָּׁמַיִם הָאוֹמְרִים שַׁעֲהַ זֶה טוֹבָה וְשַׁעֲהַ זֶה רָעָה, אֲבָל אֲנִי לָנוּ רַק לַעֲסוֹק בַּהֲלָכוֹת פֶּסַח בַּפֶּסַח וְהַלָּכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת כּו' (מגילה לב, א), וְאִזּוֹ לֹא יִזִּיק לָנוּ שׁוֹם עֵת. וּבִפְרָט בַּעֲנִין הַשַּׁבָּת שֶׁמִּזְלוֹ הוּא כּוֹכֵב שַׁבְּתָאִי (עי' שַׁבַּת קֵנוֹ, א), שֶׁעֲבוּדָתוֹ הוּא לִישֵׁב דּוֹאֵג כָּל הַיּוֹם וּלְהַלְבִּישׁ שַׁחֲוִירִים וּלְקַרֵּא צוּם. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צוּה לָנוּ לַעֲשׂוֹתוֹ הַיָּפֶךְ זֶה, דֵּהִינּוּ לְהַתְּעַנֵּג בּוֹ וּלְהַלְבִּישׁ מִלְּבוּשֵׁי כְבוֹד. וְכָל הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת מִחֻלּוֹ (ישעיה נו, ב) מוֹדֶה בְּאַלּוֹהַּ קִדְמוֹן שֶׁהוּא רֹאשׁ לְכָל רֹאשׁ. וְכֵן אוֹתִיּוֹת "שַׁבָּת" יוֹצֵאִים מֵאוֹתִיּוֹת "רֹאשׁ", הַשִּׁי"ן מִן הַרִי"שׁ, וְהַבִּי"ת מִן הָאֵל"ף, וְהַתִּי"ו מִן הַשִּׁי"ן. לְפִי שֶׁהַשַּׁבָּת רֹאשׁ הָאֲמוֹנָה וְרֹאשׁ תַּחֲלָה לְכָל מִקְרָאֵי קוֹדֶשׁ¹.

1. בספר אגרת הטיול חלק הרמז אות ש ד"ה שבת, כתב רבינו וז"ל: שבת, אותיות שניות לרא"ש הן אותיות שבת, מגיד ששבת הוא מעיד על הקב"ה שהוא ראש כל הנמצאים.

צ'אור יפה על מלכות שנת **ובן** אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה) שהשבת שקול כנגד כל המצות. ונראה שהכוונה כמי שאומר המלח שבתבשיל הוא שקול כנגד כל התבשיל, שאינו רוצה לומר שהמלח לבדו חשוב כמו התבשיל, רק התבשיל אינו נחשב לכלום בזמן שאין בו מלח. כך טעמי המצות לא היו נחשבים למאומה אם לא היה נכלל עמהם סוד השבת וטעמו. וזהו לשני דברים. האחד, שנראה שרבו המצות הם עול גדול שהעמים עלינו יוצר הכל, שנתן רסן גדול בפנינו למנוע ממנו כל תאוות גופניות. דמשום הכי נקראת התורה "תושיה" (ישעיה כח, כט), לפי שמתשת כחו של אדם וגופו² (סנהדרין כו, ב). אבל אחר שמצינו מצות השבת שהאדם ינוח ויתענג בו במאכל ובמשתה, וזוכה על ידה לנחלת שני עולמים, הרי זה עדות נאמנה כי התורה והמצות נתנו לנו לטובתינו. והאדם האוכל ושותה ומטיב לבו בדרכי השם יתברך ועושה צדקה ומשפט נבחר לה' יותר ממה שיסגף את גופו ונפשו מטומאה.

שנית לפי שלב האדם מפקפק מאוד בתורה ובמצות אם הם אלהיים, לפי שכל אמונה שבא לאדם מזולתו היא מביאו לידי ספק אם לא עמד הוא בעצמו עליה, כאשר עמדו על הבירור אבותינו הקדושים שעמדו רגליהם על הר סיני שכולם עלו למדרגת הנבואה ושמעו קול אלהים חיים מדבר. ומאהבת השם יתברך את עמו ישראל וכדי להסיר מלבם כל ספק נתן להם את שבת קדשו שהוא אות ברית בינו ובינינו, ובמנוחתינו לא ישכנו ערלים במה שירגיש כל איש ישראל בעצמו שפע אלהי ואור פניו כי רציתו. ושמחה יתירה שנופל עליו בלי מתכוין מיד בהכנסת השבת וליל של שבת כולה אור ועוז וחדוה במקומינו, בלתי ספק שאין זה רק ניצוץ האור והשמחה המבהיק ממקום שהנבואה יוצאת משם, שאף על פי שאין לנו לא נביא ולא חוזה ואנחנו על אדמה טמאה (עמוס ז, יז), עם כל זאת לא עזב ממנו חסדו ואמתו להשפיע עלינו אור אלהים מדי שבת בשבתו, ובפרט אנחנו עייפי הגלות המר הזה אנו מוצאים מרגוע לנפשינו ביום הקדוש הזה. ובזה נתברר לנו בירור גמור שאין אחריו ספק כי תורתנו תורת אמת. וזהו גם כן מטבע הנפש שהיא מקור השמחה ומטבע מצות השם, שהם משמחי לב, אשר שניהם חצובים ממקום האור והשמחה ושקועים וכלואים

במעבה חומר האדם שישמחו זה לעומת זה בבא עת דודים יום שבת קודש, כאשר ישמח איש נכרי בארץ מרחקים לקראת אוהבו קרובו שבא מארץ מולדתו³.

טעם למאמר
בואו ונלא
לקראת שבת כלה
וזוהו סוד (שבת קיט, א) בואו ונצא לקראת כלה.
ובבא עת דודים זו יפשיט האדם את בגדי החול שלו
וילבש מלבושי שבת (שם קיג, א), רמז שיסיר מעליו
כל לכלוכי החומר שהורגל בו כל ששת ימי המעשה, ויתעטף בהוד המצות
שהיא תפארת לעושיה. וגם במוצאי שבת קודם שיפריש ממנו אור הנשמה
היתירה ויחזיר ללבוש את בגדי החול שלו יבדיל על היין, כלומר יעשה
הפרש בין קדושת תענוגי שבת ובין תענוגי החול, ואם עושה כן הרי הוא
מנוחלי עולם הבא (פסחים קיג, א). וחכם אחד היה משבח את עצמו ששייר
קצת מקדושה דשבת להבדלת ימי החול, ומי שאין לו יין היה מוציא ידי
חובתם משלו (תענית כד, א). וכל זה מבואר להורות שצריך להוסיף קדושה
וטהרה גם לו, גם לאחרים, כמו שמוסיפים מן הקודש על החול (ראש השנה
ט, א).

ונוהגים העולם שהאב מברך את הבן, וכן הרב את תלמידו, ביום הקדוש
הזה⁴, לפי שצינורי הברכות פתוחים בו⁵, ואל תהי ברכת הדיוט
קלה בעיניך (ברכות ז, א). גם יש בו עוד טעם אחר, לפי שדרך האב שכוועס
תמיד על בנו ומקללו כל ימי השבוע, וכן הרב על תלמידו, ולכך מקדים
לברכו בתחילת השבוע, ומשברכו לא יכול לקללו עוד על דרך (במדבר כג,
כ) "וברך ולא אשיבנה". ומטעם זה שכתבתי אמרו רבותינו זכרונם לברכה
(שבת פו, ב) שהכל מודים שהתורה בשבת ניתנה, לפי שהתורה והמצוה לא
נתאמתו אצלנו רק על ידי אות שבת. וזה שאמר גם כן הכתוב (נחמיה ט,
יג-יד) "ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת

3. כע"ז איתא בתנא דבי אליהו רבא ריש פל"א. ועיין רש"י פ' בחוקותי (כו, לג) ד"ה ואתכם.

4. מנהג אשכנז לברך הבנים, וגם הרבנים לברך התלמידים, הובא במנהגים דק"ק וורמיישא לרבי יוזפא שמש ח"א עמ' לה, ועיין בהערה 11 שם. ועיין עוד שם עמ' נט ובהערה 11, ועמ' רכד.

5. עיין זוה"ק פ' יתרו דף פח ע"א: כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין.

להם"6. כלומר, התורה והמצוות שנתת לנו נתאמת לנו במעמד הר סיני לאותן שעמדו עליו וידעו שהיא תורת אמת, אכן לדורות הבאים אחריהם הנחת גם כן אות אמת, וזהו "ואת שבת קדשך הודעת להם" כדפירשתי.

הרי כמו שהמלך או תבלין נותנים טעם בכל התבשיל, כך השבת נותן טעם לכל המצוות להסיר כל הספיקות הנופלים עליהם. וזהו מאמרם (שבת קט, א) "תבלין יש לנו ושבת שמה". ואולי הקיסר היה מלעיג על המצוות מטעם הספיקות שזכרתי לעיל, ולא האמין באמונה שבא לו מזולתו הואיל ולא עמד על אור של שבת.

השבת היא תועלת גדול אל התורה. כי המנוחה והמרגוע שימצא בו האדם גורם אל שיהא לבו פנוי לתלמוד תורה, ואור ההחכמה והשכל נתוספו ביום הזה. אבל אותם שאינם בני תורה הם מוכנים יותר לעבירה ביום זה, לפי שהם בטלים ממלאכה וקובעים עצמם במושב לצים ולעג השאננים7. וזהו שאמר הכתוב (שמות לה, ג) "לא תבערו אש בכל מושבותיכם" וגו'. הזהיר שלא יבערו אש המחלוקת8 בכל מושבות הלצים שלהם ביום השבת הואיל והם פנוים ממלאכה. על כן ראוי להמשיך את העם אל בתי כנסיות ואל בתי המדרשות לשמוע תורה מפי החכם הדורש ברבים.

ציאור אמרם וליפי שסגולת מזל שבתאי המושל ביום השבת הרהורים מותרים נשנת לבטל כל מחשבות האדם כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קנו, א) האי מאן דשבתאי מחשבתו בטילין, לכך הרהורים מותרים בשבת (שם קיג, ב). ואף על גב דבעלמא קיימא לן (יומא כט, א) דהרהורי עבירה קשים מעבירה, הכא לא

6. לשה"כ שם: ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חקים ומצוות טובים ואת שבת קדשך הודעת להם וגו'.
7. עיין קדושין דף פא ע"א: סקבא דשתא רגלא. ועיין תוספות שם. ובערוך ערך סקב: פי', חבורה של כל השנה הרגל. כלומר, שאוכלין ושותין ובטילין ממלאכתן מתייחדין ובאין לידי עבירה.
8. עיין של"ה חלק תורה שבכתב פ' ויקהל פקודי, דרך חיים תוכחת מוסר ד"ה לא תבערו.

מידי קעביד הואיל ומזל דיומא קגרים שיתבטלו. וסימן לדבר (משלי יט, כא), "רבות מחשבות בלב איש", סוף תיבות אותיות "שבת" לאחור, לומר שמחשבת שבת יחזרו לאחור. וכדי שלא יאמר האדם שגם הדיבור אינו כלום רק הוא בכלל הרהורים המותרים, על כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קג, א) ש"אמירה לגוי שבות" ולא אמרו אמירה לגוי "אסור", להוכיח שהאמירה חשוב מלאכה, שהרי הכתוב הוא אומר (בראשית ב, ב) "וישבות (אלהים) מכל מלאכתו"⁹, והוא לא ברא העולם רק באמירה בעלמא, הרי ששכיתת הדבור חשיב שביתה ממלאכה¹⁰.

פרק שביעי

מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה כל המועדים	ביאור מאמר
בטלין חוץ מחנוכה ופורים ¹ , לא שיתבטלו לגמרי	כל המועדים נטלין
וחלילה שיתבטל אפילו נקודה אחת מן התורה	חוץ מחנוכה ופורים

9. לשה"כ שם: וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו.
10. עיין ירושלמי שבת פט"ו ה"ג: א"ר אבהו שבת לה' שבות כה', מה הקב"ה שבת ממאמר אף את שבות ממאמר.

ובספר אגרת הטיול חלק הדרוש אות א' ד"ה אמירה לעכומ"ז שבות, כתב רבינו דברים אלו ביתר ביאור: יש להקשות, דלא הל"ל רק אמירה לעכומ"ז אסור כדרך שאמרו בכל איסורי שבת, ומ"ש לשון שבות דנקט. ושמעתי דנקט לשון זה לפי שהבריות סבורים שאין שום חשש איסור מלאכה באמירה לעכומ"ז הואיל והישראל אינו עושה בעצמו מעשה, ולכך אמר דאמירה זו חשוב שפיר מעשה שהרי הכתוב אומר וישבות (אלהים) וגו', ועל כרחך אותה שביתה אינה ממלאכה גמורה שהרי כל העולם כולו במאמר נברא, נמצא שהאמירה נקרא מלאכה, וביום השביעי כאשר שבת מאותה אמירה אמר וישבות, א"כ המניעה מאמירה לעכומ"ז נמי שביתה, ולהיפך נמי מי שלא מנע הוי כעושה מלאכה גמורה.

ובספר שם משמואל עה"ת לר' שמואל סאליר (למברג תרכ"ח) פ' ויקהל דף נט ע"ג הביא כע"ז בשם הגאון מ' שכנא ז"ל לפרש דברי המכילתא עה"פ (שמות לא, יג) את שבתותי תשמורו, יעו"ש.

1. כן כתב רבינו גם באגרת הטיול, חלק הדרוש אות מ ד"ה מועדים. ובהגהות טיול בפרדס הובאו דברי הקליר בפיוטו לפרשת זכור: ואם כל המועדים יהיו בטלים, ימי הפורים לא נבטלים. כן הובא שם פירושו של ר' מרדכי גימפל יפה (מתוך עיון

אלו דברים